

tohto článku už od prvých štádií policajného výsluchu (*Salduz proti Turecku* z 27. novembra 2008). Súd takisto rozhodol, že tieto záruky sa musia vzťahovať aj na svedkov, ak sú v skutočnosti podozriví zo spáchania trestného činu, pretože procesné postavenie osoby **nie je relevantné**.

Zásada prezumpcie nevinoty sa v priebehu rokov vyvíjala. ESELP uviedol, že prezumpcia nevinoty zahŕňa tri kľúčové požiadavky:

1. právo **nebyť verejne označovaný orgánmi verejnej moci za vinného** pred vynesením právoplatného rozsudku (napr. *Minelli proti Švajčiarsku* z 25. marca 1983, *Ilgar Mammadov proti Azerbajdžanu* z 22. mája 2014),
2. skutočnosť, že **dôkazné bremeno leží na prokuratúre** a akékoľvek odôvodnené pochybnosti o vine sa musia vykladať v prospech obvineného (napr. *Telfner proti Rakúsku* z 20. marca 2001),
3. právo obvineného **vedieť z čoho je obvinený**, aby sa mohol pripraviť a predložiť svoju obhajobu a poskytnúť dôkazy (*Barberà, Messegué and Jabardo proti Španielsku* zo 6. decembra 1988).

ESELP zdôrazňuje, že samotný čl. 6 ods. 2 Európskeho dohovoru nemôže brániť štátnym orgánom informovať verejnosť o prebiehajúcom trestnom vyšetrovaní, kladie však na ne podmienky, že pri tom musia konať **uvážlivo a obozretne**, aby bola rešpektovaná prezumpcia nevinoty.

§ 3. ZÁKAZ MUČENIA A NEĽUDSKÉHO ZA OBCHÁDZANIA ALEBO TRESTU

A. Zákaz mučenia, neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestu sú právami mimoriadne závažnej povahy. Oslobodenie od mučenia, neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestu sú preto právami mimoriadne závažnej povahy. Zákaz mučenia a neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania je zakotvený vo všetkých významnejších medzinárodných dokumentoch, ktoré sa zaoberajú základnými ľudskými právami a slobodami, najmä čl. 5 Všeobecnej deklarácie ľudských práv 1948; čl. 3 Európskeho dohovoru, čl. 7 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach (vyhláška č. 120/1976 Zb.), Dohovor proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (vyhláška č. 143/1988 Zb.), Európsky dohovor na zabránenie mučenia a neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania v znení neskorších protokolov

(oznámenie č. 26/1995 Z. z.), čl. 37 Dohovoru o právach dieťaťa (oznámenie č. 104/1991 Zb.).

Zákaz mučenia má medzi ostatnými právami garantovanými Európskym dohovorom osobitné postavenie. Porušenie tohto práva je prakticky neospravedlniteľné. V porovnaní s inými právami do zákazu mučenia **nie je prípustný žiadny legitímny zásah**, ako napríklad v záujme národnej bezpečnosti, verejnej bezpečnosti, hospodárskeho blahobytu krajiny, predchádzania nepokojom a zločinnosti, ochrany zdravia alebo morálky alebo ochrany práv a slobôd iných, ktorého dosiahnutím by sa štát mohol exkulovať z jeho porušenia. Ďalšou zvláštnosťou čl. 3 Európskeho dohovoru je, že **nemôže byť derogovaný**. K veľkej väčšine práv, ktoré garantuje Európsky dohovor, je v zmysle čl. 15 tohto Dohovoru prípustné v prípade vojny alebo akéhokoľvek iného verejného ohrozenia štátnej existencie prijať opatrenia na odstúpenie od záväzkov ustanovených v Dohovore. Zákaz mučenia patrí medzi štyri články Európskeho dohovoru, od ktorých **nemožno odstúpiť** ani za najnaliehavejších okolností, ako je boj proti terorizmu alebo organizovanej kriminalite. Európsky dohovor mučenie zakazuje v absolútnom slova zmysle. Článok nemôže byť derogovaný ani v prípade mimoriadneho ohrozenia národnej bezpečnosti. Tieto základné práva a slobody nemožno obmedziť ani z dôvodu akéhokoľvek silného verejného záujmu.

Mučeníím sa rozumie akékoľvek konanie, ktorým je človekovi úmyselne spôsobená silná bolesť alebo telesné alebo duševné utrpenie s cieľom získať od neho alebo od tretej osoby informácie alebo priznanie, potrestať ho za konanie, ktorého sa dopustil on alebo tretia osoba alebo z ktorého sú podozriví alebo s cieľom zastrašiť alebo prinútiť jeho alebo tretiu osobu alebo z akéhokoľvek iného dôvodu založeného na diskriminácii akéhokoľvek druhu, keď takú bolesť alebo utrpenie pôsobí verejný činiteľ alebo iná osoba konajúca z úradného poverenia, alebo z ich podnetu alebo s ich výslovným alebo tichým súhlasom. Toto vymedzenie nezahŕňa bolesť alebo utrpenie, ktoré vznikajú iba v dôsledku zákonných sankcií, sú od týchto sankcií neoddeliteľné alebo sú s nimi náhodou vyvolané (čl. I. Dohovoru proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu, vyhláška č. 143/1988 Zb.).

B. V súlade s uvedenou definíciou medzinárodné chápanie mučenia obsahuje päť prvkov:

1. **silná bolesť** alebo telesné alebo duševné **utrpenie**,
2. **úmyselné konanie**,

3. **cieľ** získať od osoby informácie alebo priznanie, potrestať ho za konanie, alebo s cieľom zastrašiť alebo prinútiť osobu, alebo z akéhokoľvek iného dôvodu založeného na diskriminácii akéhokoľvek druhu,
4. takú bolesť alebo utrpenie spôsobí **verejný činiteľ** alebo iná osoba konajúca z **úradného poverenia** alebo z ich podnetu, alebo s ich výslovným alebo tichým súhlasom,
5. s výnimkou bolesti alebo utrpenia, ktoré vznikajú iba v dôsledku **zákonných sankcií**.

C. Najvýznamnejšie aspekty judikatúry ESLP vo vzťahu k zákazu mučenia možno charakterizovať ako:

- a) zvýraznenie absolútnosti zákazu mučenia,
- b) prehĺbenie kolektívnej garancie dodržiavania zákazu mučenia,
- c) pozitívna povinnosť štátu pri zákaze mučenia,
- d) procesný rozmer zákazu mučenia,
- e) prezumpcia viny pri porušení zákazu mučenia,
- f) princíp „non-refoulement“.

Ad a) Zákaz mučenia má medzi ostatnými právami garantovanými Európskym dohovorom osobitné postavenie. Porušenie tohto práva je prakticky neospravedliteľné. Európsky súd pre ľudské práva (*Uçar proti Turecku* z 11. júla 2006) zdôraznil, že „čl. 3 Európskeho dohovoru je považovaný za jedno z najzákladnejších práv Európskeho dohovoru, ku ktorému **nie je prípustná žiadna derogácia**“. Mučenie, neľudské alebo ponižujúce zaobchádzanie sa nemôže vykonávať ani za okolností, v ktorých je ohrozený život jednotlivca. **Nie je povolené žiadne odstúpenie ani v prípade výnimočného stavu ohrozujúceho život národa** (*Gäffgen proti Nemecku* z 1. júna 2010).

Ad b) Kolektívna garancia zákazu mučenia má dve dimenzie:

- viaceré sťažnosti na porušenie zákazu mučenia boli podané štátom,
- ochrany pred mučením sa môžu domáhať nielen občania členských štátov Rady Európy, ale aj cudzinci, pričom porušenie zákazu mučenia im nehrozí na území členského štátu, ale na území štátu, ktorý nie je členským štátom Rady Európy.

Niektoré sťažnosti na porušenie zákazu mučenia boli podané iným členským štátom Rady Európy. Medzi takéto typické prípady patria kauzy *Írsko proti Spojenému kráľovstvu* z 8. januára 1978 a *Cyprus proti Turecku* z 10. mája 2001.

Vo vzťahu k porušeniu zákazu mučenia, ktoré sťažovateľovi hrozí na území štátu, ktorý nie je členským štátom Rady Európy, sa v judikatúre ESLP objavujú prípady súvisiace predovšetkým s deportáciami cudzincov. V prípade **Soering proti Spojenému kráľovstvu** zo 7. júla 1989 ESLP dospel k jednoznačnému názoru, že pokiaľ by bol sťažovateľ vydaný na trestné stíhanie do štátu, kde by mu hrozil trest smrti a neludské a kruté zaobchádzanie, bolo by to porušenie čl. 3 Európskeho dohovoru.

V prípade **Labsi proti Slovensku** z 15. mája 2012 ESLP rozhodoval o sťažnosti osoby, ktorá bola odsúdená alžírskym trestným súdom v neprítomnosti pre účasť v teroristickej skupine a požiadala na Slovensku o azyl. Po tom, ako rozhodnutie o odmietnutí žiadosti o azyl nadobudlo právoplatnosť, bola táto osoba slovenskými štátnymi orgánmi administratívne vyhostená do Alžírsku z dôvodu, že predstavovala pre krajinu vážne bezpečnostné riziko, a to napriek tomu, že bolo vydané predbežné opatrenie podľa článku 39 Rokovacieho poriadku ESLP, ktoré takýto postup neumožňovalo. V tejto súvislosti sa sťažovateľ odvolávajúci sa na článok 3 Európskeho dohovoru sťažoval, že jeho vyhostenie do Alžírsku ho vystavilo reálnej hrozbe zlého zaobchádzania zo strany alžírskych orgánov. Pokiaľ ide o argument vlády, že sťažovateľ predstavoval bezpečnostné riziko pre Slovenskú republiku a pre spoločnosť, ESLP poznamenal, že článok 3 je absolútny, a že nemožno porovnávať obavu zo zlého zaobchádzania s dôvodmi vedúcim k vyhosteniu. ESLP preto dospel k záveru, že diplomatické záruky vo svojej praktickej aplikácii nepredstavovali dostatočnú garanciu, že sťažovateľ nebude vystavený reálnej hrozbe zlého zaobchádzania. Za daných okolností súd konštatoval, že v dôsledku vyhostenia sťažovateľa do Alžírsku došlo k porušeniu článku 3 Európskeho dohovoru.

Ad c) Zákaz mučenia sa tradične vzťahoval na povinnosť štátu zdržať sa konania, ktoré má za následok mučenie. Pozitívna povinnosť štátu vo vzťahu k zákazu mučenia Európsky súd zvýraznil v rozhodnutí **A. proti Spojenému kráľovstvu** z 23. septembra 1998. Významným z rozhodnutí v tomto smere je **Jalloh proti Nemecku** z 11. júla 2006. Sťažovateľ namietal, že násilné podanie látky vyvolávajúcej zvracanie za účelom získania dôkazu o drogovom trestnom čine zakladá neludské a ponižujúce zaobchádzanie alebo trestanie podľa čl. 3 Európskeho dohovoru. ESLP v pomere hlasov desať ku sedem rozhodol, že bol porušený čl. 3 Európskeho dohovoru. ESLP svoje rozhodnutie odôvodnil tým, že sťažovateľ bol podrobený neludskému a ponižujúcemu zaobchádzaniu, keď

mu boli násilne podané látky na vyvolanie zvracania drogy, ktorú predtým prehlto. Takto získaný dôkaz v trestnom konaní proti sťažovateľovi bol získaný ako priamy následok porušenia jedného zo základných práv garantovaných Európskym dohovorom. Za týchto okolností ESLP vyslovil záver, že použitie dôkazu o drogách získaného násilným podaním látky na vyvolanie zvracania sťažovateľa robí celé konanie proti nemu nespravodlivým.

Ad d) Porušenie zákazu mučenia môže byť spôsobené nielen konaním, ktoré porušuje zákaz mučenia, ale aj neefektívnym vyšetrovaním tohto porušenia. Znamená to, že príslušné orgány musia vždy urobiť vážne kroky za účelom zistenia toho, čo sa stalo a nespoliehať sa len na rýchly alebo nepodložený záver, na základe ktorého sa skončí vyšetrovanie. Prelomové rozhodnutie v tomto smere je prípad *Assenov a iní proti Bulharsku* z 28. októbra 1998. ESLP konštatuje, že štát má všeobecnú povinnosť podľa čl. 1 Európskeho dohovoru „zabezpečiť každému, kto podlieha ich jurisdikcii, práva a slobody uvedené v Dohovore“. Na základe tejto povinnosti by štát mal zabezpečiť efektívne, úradné vyšetrovanie. Toto vyšetrovanie by malo byť schopné dospieť k zisteniu a potrestaniu zodpovedných. V tomto prípade ESLP uzatvára svoju úvahu, že v danom prípade bol porušený čl. 3 Európskeho dohovoru, na základe toho, že zlyhalo oficiálne úradné vyšetrovanie daného prípadu. V prípade *Mikheyev proti Rusku* z 26. apríla 2006 ESLP nanovo zdôraznil, že vyšetrovanie údajného zlého zaobchádzania vykonávané štátnym orgánom musí byť efektívne a malo by byť aj **nezávislé**. Z toho dôvodu nemožno vyšetrovanie považovať za nezávislé, ak príslušníci toho istého oddelenia alebo jednotky vyšetrujú prípad, do ktorého je zapletený príslušník tejto jednotky. Nezávislosť vyšetrovania neznamená iba absenciu hierarchického alebo inštitucionálneho prepojenia, ale tiež nezávislosť v praktickom význame. Podobné stanovisko zaujal ESLP aj v prípade *Ognyanova a Choban proti Bulharsku* z 23. mája 2006 a zdôrazňuje, že: „Vyšetrovanie musí byť úplné, nestranné a dôkladné. Nie je to povinnosť vo vzťahu k výsledku, ale k použitým prostriedkom.“

Ad e) V trestnom konaní sa tradične uplatňuje prezumpcia neviny. V rozhodnutiach ESLP vo vzťahu k porušeniu zákazu mučenia sa vytvorila doktrína „**prezumpcie viny**“. Obsahom tejto doktríny je, že ak zadržaná osoba alebo osoba, ktorej bola obmedzená osobná sloboda mocenskými zločkami štátu a štát namieta mučenie alebo neľudské alebo kruté zaobchádzanie alebo trestanie počas tohto zadržania, je povinnosťou štátu vierohodne preukázať, ako

vznikli sťažovateľove zranenia. V prípade *Ribitsch proti Rakúsku* z 21. novembra 1995 ESLP vyslovil, že v tomto prípade má štát **povinnosť vierohodne preukázať, ako vznikli sťažovateľove zranenia**. Tento trend v rozhodovaní ESLP bol potvrdený aj v prípade *Bekos a Koutropoulos proti Grécku* z 13. marca 2006. Podľa názoru ESLP, keď je jednotlivец umiestnený do policajnej cely zdravý, avšak pri prepúšťaní sa zistia zranenia, je povinnosťou štátu poskytnúť vierohodné vysvetlenie ako vznikli zranenia, ktoré sa týkajú článku 3 Európskeho dohovoru. V prípade *Pruneanu proti Moldavsku* z 23. mája 2007 ESLP dospel k záveru, že ak je osoba zranená počas zadržania alebo iného obmedzenia osobnej slobody, takéto zranenie zvyšuje predpoklad, že s touto osobou bolo neľudsky zaobchádzané. Je povinnosťou štátu poskytnúť dostatočné vysvetlenie, ako ku zraneniam došlo, v opačnom prípade ide o porušenie článku 3 Dohovoru.

Ad f) Porušenie zákazu mučenia môže byť spôsobené nielen konaním, ktoré porušuje zákaz mučenia, ale aj postupom štátnych orgánov, v dôsledku ktorého osoba môže byť mučená. Najvýraznejšie sa tento aspekt prejavuje pri vydávaní osôb podozrivých z terorizmu do iných štátov na trestné stíhanie. V rámci extradície platí zásada **vydať alebo trestne stíhať** (*aut dedere aut judicare*), ktorá vyplýva z rôznych medzinárodných zmlúv.

Výnimkou z tejto zásady je princíp „*non-refoulement*“ (zákaz núteného vrátenia utečenca), ktorý zakazuje vydávať, deportovať alebo inak presúvať osoby do štátu, kde by mu mohlo hroziť vážne porušenie ľudských práv.

Táto zásada je okrem medzinárodných dokumentov upravujúcich zákaz mučenia (napr. čl. 3 Dohovoru proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu, vyhláška č. 143/1988 Zb. „*Žiadny štát, ktorý je zmluvnou stranou tohto Dohovoru, nevypovie, nevráti alebo nevydá osobu inému štátu, ak sú vážne dôvody domnievať sa, že by jej v ňom hrozilo nebezpečenstvo mučenia.*“) vyjadrená aj v čl. 16 ods. 2 ústavy a § 510 ods. 2 TP. Ústavný súd SR zdôrazňuje, že túto zásadu možno považovať za zákaz extradície osoby, ak existujú vážne dôvody na domnienku, že tejto osobe by v dožadujúcom štáte hrozilo nebezpečenstvo mučenia alebo podrobenia sa krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu. Dožadovaný štát musí posúdiť, či existujú vážne dôvody domnievať sa, že by v dožadujúcom štáte hrozilo osobe nebezpečenstvo mučenia alebo podrobenia sa neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu – test „domnienok vážnych dôvodov“ – „*substantial ground test*“. Podstatou tohto testu je, že dožadovaný štát má

povinnosť posúdiť, či existujú reálne hrozby, že vydaná osoba bude v dožadujúcom štáte vystavená nebezpečenstvu mučenia alebo neludskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu, alebo trestu. Ak sú prítomné takéto domnienky, osoba nesmie byť vydaná (II. ÚS 111/08). V zmysle konštantnej judikatúry ESLP platí pravidlo, že ak existuje **dôvodné podozrenie**, že dotknutá osoba v prípade deportácie **môže** čeliť skutočnému riziku, že bude vystavená zaobchádzaniu v rozpore s čl. 3 Európskeho dohovoru, zmluvné štáty majú **záväzok nedeportovať** túto osobu do danej krajiny (*Saadi proti Taliansku* z 28. februára 2008).

V prípade kolízie dvoch medzinárodných záväzkov Slovenskej republiky, z ktorých **jeden je záväzok zo zmluvy o ochrane ľudských práv** a základných slobôd a **druhým je záväzok vzájomného vydávania osôb na trestné stíhanie** alebo na výkon trestu, vzhľadom na čl. 1 ods. 1 ústavy, podľa ktorého je Slovenská republika právnym štátom, je namieste **vždy dať prednosť záväzkom zo zmluvy o ochrane ľudských práv a základných slobôd**, keďže rešpekt a ochrana základných práv sú definičnými znakmi materiálne chápaného právneho štátu (ZSP 31/2010).

§ 4. PRÁVO NA SLOBODU A BEZPEČNOSŤ

A. Právo na osobnú slobodu patrí k najzákladnejším ľudským právam. Z historického hľadiska bolo predmetom ochrany ešte predtým, ako bolo zaradené medzi klasické liberálne práva, ktoré sa spájajú so začiatkom novoveku. Medzi stredovekými právnymi dokumentmi garantujúcimi toto právo má osobitný význam **Magna charta libertatum** alebo aj *Great Bill of Rights* z 15. júna 1215, ktorú podpísal kráľ Ján Bezzemok. Uvedený dokument zaisťoval osobnú slobodu jednotlivca a jeho majetkové práva. Bez súdneho rozhodnutia nesmel byť žiadny slobodný muž stíhaný, zatknutý a ani mu nesmel byť konfiškovaný majetok.

Pod **osobnou slobodou sa rozumie voľný, ničím neobmedzený pohyb človeka, ktorý sa môže podľa vlastného rozhodnutia zdržiavať na určitom mieste alebo slobodne z tohto miesta odísť** (III. ÚS 204/02). Účelom práva na slobodu je zabezpečiť, aby nebol nikto svojvoľne pozbavený slobody.

Právo na osobnú slobodu je garantované predovšetkým v čl. 5 Európskeho dohovoru, čl. 6 Charty, čl. 9 Všeobecnej deklarácie ľudských práv, čl. 9 Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach (vyhláška č. 120/1976 Zb.), čl. 37 Dohovoru o právach dieťaťa (oznámenie č. 104/1991 Zb.). Vnútroštátna